

A. J. VISINSZKIJ: »A PERBELI BIZONYÍTÁS ELMÉLETE
A SZOVJET JOGBAN«

VAS TIBOR, a jogi tudományok kandidátusa.

Az Akadémiai Kiadó helyesen ismerte fel feladatát, amikor magyar fordításban kiadta *A. J. Visinszkij »A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban«* című Sztálin-díjas munkáját. E munka nemcsak az elméleti és gyakorlati jogászok számára nyújt hasznos segítséget, hanem egyik reprezentáns alkotása az élenjáró szovjet tudománynak. A könyv minden tudományos dolgozó számára betekintést enged a szovjet tudományos módszerbe és szerkezeti, módszertani szempontból hasznos útmutatásul szolgál; valóban példaképe a kitűnően megszerkesztett monográfiának. Egy kérdést ragad ki, a perbeli bizonyítás elméletét, amely kétségtelenül az eljárási jog egyik legfontosabb kérdése. E kérdés tárgyalása során hatalmas irodalmi anyagot dolgoz fel. A pártos tudományos kritika bonckése alá veszi a forradalom előtti orosz irodalmat és behatóan foglalkozik a nyugati irodalommal is. Különösen ki kell emelnünk, hogy a régi orosz irodalom haladó hagyományait tiszteli és megbecsüli. Feltárja a kérdés történeti fejlődését, kiemeli a mult haladó elemeit és hagyományait. Megvilágítja, hogy a kérdéseket a dialektikus módszer segítségével, saját koruk szempontjából kell elbírálni, figyelemmel az általános haladás irányára. Ebből a szempontból különbséget tesz a saját korokban haladó és reakciós eredmények között. Kíméletlenül leleplezi az elméletek osztályjellegét és megvilágítja az osztálytársadalom tudományának osztálygyökereit, feltárja azokat a korlátokat, amelyek épp az osztályjellegből következnek és amelyek a tudomány haladásának végül is gátjává válnak. Az egész művön végigvonul a dialektikus és történelmi materializmus következetes alkalmazása. E munka alapos tanulmányozása megtanít bennünket arra, hogyan kerülhetjük el a »vörös sarok« hibáját, viszont hogyan kell nekünk minden fejtegetésünk, minden megállapításunk és következtetésünk feldolgozásánál a dialektikus és történelmi materializmusra támaszkodnunk. Visinszkij szervesen alkalmazza a marxizmus-leninizmus tanításait, az alap és felépítmény, a nézetek és intézmények, valamint az intézmények egymásra való hatásának vizsgálatánál.

E lényegében eljárásjogi monográfia keretében mély, átfogó állam- és jogelméleti fejtegetésekkel is találkozunk és a mű az állam- és jogelmélet művelői számára kiváló példa arra, hogyan kell a kapcsolatot az állam- és jogelmélet, valamint a szak-jogtudományok között megtalálni és hasznosítani.

Visinszkij elvtárs e munkájában gazdag feldolgozott anyagot találunk klasszikusaink: Marx, Engels, Lenin és Sztálin műveiből is. Az idézetek is szoroson és szervesen illeszkednek bele a tárgyalt anyagba. Valóban pregnánsan fejezik ki klasszikusaink álláspontját és Visinszkij elvtárs a klasszikusok tanítására támaszkodva, alkotó módon fejleszti tovább a marxista jogtudományt.

A mű szerkezete áttekinthető. Elvi bevezetése után történetileg vezet végig az anyagon, amely végül is a maga részletességében felöleli a leghaladóbb, legmagasabbfokú bizonyítási elméletet és gyakorlatot, a szovjet jogrendszert. Végigvezet bennünket a termelési viszonyok változásán a feudális, a kapitalista és a szocialista társadalomban, feltárja előttünk a termelési viszonyok változása következtében a nézetekben, eszmékben, a jogtudományban beálló változást és ezekkel összefüggésben vizsgálja magának az eljárási jognak, az intézményeknek fejlődését. Ez határozza meg a mű szerkezetét. A mű bevezető részből és négy fejezetből áll, amely fejezetek egyenként tárgyalják a formális, az angol, a bírói »szabad« mérlegelésen alapuló és a szovjet bizonyítási elméletet és rendszert. Az elmélet és gyakorlat szoros egysége sugárzik a mű minden sorából. Az elmélet fejlődésénél mindig tekintettel van a konkrét jogintézmény fejlődésére, viszont az eljárási jog és ezen belül a bizonyítási jog fejlődésének tárgyalásánál mindig megtalálja azt az elvi alapot, amely e kérdéseket a tudománnyal kapcsolja össze. A bizonyítási elméletet és a bizonyítási jogot a felépítmény egységének keretén belül vizsgálva, feltárja az alap elsődlegességét, de részletesen kifejti e nézeteknek és intézményeknek az alapra való aktív visszahatását is.

A bizonyítási elmélet és bizonyítási jog kifejtése alkalmat ad Visinszkij akadémikusnak arra, hogy az állam és jog legalapvetőbb kérdéseire is választ adjon; ezek a kérdések: az állam és a jog keletkezése, az állam és a jog szoros kapcsolata, osztályjellege, aktív szerepük az osztályérdek szolgálatában, politikai és jogi nézetek és intézmények szoros kapcsolata.

Végül, de nem utolsósorban vörös fonálként húzódik végig a művön a bíróságok fontos szerepének kiemelése, annak a szerepnek megvilágítása, amelyet az uralkodó osztály érdekében fejtenek. Pártos harcossággal leplezi le Visinszkij azokat az ellenséges nézeteket is, amelyek a Szovjetunióban a harmincas évek elején alakultak ki, és amelyek a szocialista állam és jog lebecsülését célozták (189. oldal). A bíróságok és a jog fontos szerepének kiemelésével hathatósan segíti a szocialista állam és jog megerősítését.

A jogtudat szerepének kiemelése, a jogalkalmazás lényegének kifejtése emelik a mű tudományos értékét. Marx tanításából kiindulva, az anyagi és alakai jog szoros kapcsolatát tárja fel és tudományosan igazolja az eljárási jog osztályjellegét (68. oldal), az anyagi és eljárási jog összefüggését. Bebizonyítja, hogy az eljárási jog éppen olyan osztályjellegű, mint az anyagi jog. E fejtegetései során is az alap, vagyis a termelési viszonyok és a felépítmény szoros kapcsolatára mutat rá. Az anyagi és eljárási jog összefüggését a forma és tar-

talom egységének és összefüggésének marxista megoldásával magyarázza meg (69. oldal).

A mű stílusa gördülékeny, a fordítás jól sikerült és a könyv — tudományos értéke mellett — élvezetes olvasmány is.

Nem lehet céloom a mű tartalmát a maga teljes egészében ismertetni, de ezen általános megjegyzések mellett néhány kérdéssel konkrétan is kell foglalkoznom.

Az állam és a jog viszonyának tárgyalásánál (10. oldal), élesen mutat rá Visinszkij az állam és a jog kölcsönhatására, kölcsönösségére, egymástól való függésére. Ezzel marxista módon ad feleletet az állam és jog viszonyának kérdésére, melyre a burzsoá tudományban hiába kerestünk választ. A jog feltételezi az államot, hiszen kényszerítő hatalom nélkül a jog semmi — mondja Lenin. »Az állam feltételezi a jog létezését, mivel a jog az állam igazgatásának egyik legfontosabb eszköze.« (10. oldal.) Ezzel csapást mér mindazokra a burzsoá felfogásokra, amelyek szerint a jog előbb keletkezett, mint az állam, valamint azokra is, amelyek szerint az állam keletkezése megelőzte a jog keletkezését. Az állam és jog tehát együtt keletkezett, egymással szoros kapcsolatban. Ez a marxista felfogás fegyver a kezünkben az amerikai imperialisták »világ-jog« és »világállam« tanításaival szemben, amelyek az állam és jog keletkezését a finánc-tőke osztályérdekében, tudománytalan és reakciós módon magyarázzák.

A jogalkalmazás kérdésének vizsgálatánál Visinszkij akadémikus élesen kifejezésre juttatja, hogy a bírói ítélet a szovjet jog viszonylatában nem jogforrás (13. oldal), viszont aláhúzza, hogy a bírói ítélet azt a jogi, politikai és társadalmi hatást, amelyet tőle várunk, csak akkor éri el, ha az ítélet helyes, igazságos. A szocialista bíróság nevelő, mozgósító, a dolgozók érdekeit védő, fegyelmet szilárdító feladatát csak akkor tudja tehát megvalósítani, ha a jog alkalmazásánál szigorúan tudományos módszerrel jár el és magas elméleti tudását, gyakorlati ismereteit összekapcsolja, hogy így helyes ítéletet hozzon. A szovjet bíró egyedül a törvényeknek van alávetve. Köteles a szocialista törvényességet maradéktalanul érvényesíteni. Ez az elv kizárja azt, hogy a bírói ítélet jogforrás legyen. Ez azonban nem teszi feleslegessé a bírói ítélet helyességének vizsgálatát. A társadalom objektív törvényeinek felismerése alapján és annak mérlegelése alapján, hogy a jogszabályok a társadalmi haladást szolgálják-e, a marxista módszer segítségével mindenkor eldönthetjük, hogy az ítélet a helyesség követelményeinek megfelel-e.

A jogszabály az uralkodó osztály akaratát fejezi ki, amelyet a termelési viszonyok határoznak meg. A termelési viszonyok fejlődése tehát ezek változását is maga után vonja. A bíró az osztályakaratot fejezi ki ítéletében. Az ítéletnek politikai és jogi jelentősége van. Az ítéletben többé-kevésbé tükröződik az osztályharc (32—33. oldal) és ezek a körülmények fokozzák a bíró tevékenységének fontosságát. A bíróság eszköz a szocializmus építésének szolgálatában,

nevel, büntet, mozgósít, erősíti a szocialista jogtudatot, mozgósít a bürokrácia ellen, kultúráltnan harcol a törvényességért, aláhúzza a törvényesség fontosságát és összekapcsolja a törvényességet és az ítélet helyességét.

Különösen érdekesek a büntetőperrel kapcsolatos megállapításai. Visinszkij a bűnözés társadalmi okaira a marxizmus-leninizmus alapján világít rá és éles bírálatot gyakorol a Ferri-féle antropológiai iskola felett.

Helyesen fejt ki a könyv, hogy az eljárási jognak milyen fontos része a bizonyítási jog, amely tehát rányomja bélyegét az egész perre. A formális bizonyítási elmélet és ennek a konkrét jogrendszerben való érvényesülését a feudális termelési viszonyokkal, az angol rendszert és a bizonyítékok szabad mérlegelésének elméletét és az ennek megfelelő intézményeket a kapitalista termelési viszonyokkal magyarázza meg. Kifejti az elméletek kifejlődését és ezeknek a tételes jogra gyakorolt hatását. Részletesen tárgyalja, hogy a formális bizonyítási elmélet és az ennek megfelelő jogintézmény hogyan szolgálta a feudalizmus uralkodó osztályának érdekeit, de nem felelt már meg a kapitalista osztály érdekeinek. Így jöttek létre azok az elméletek, amelyek a bizonyítási jog vonalán is új intézmények bevezetését szorgalmazták. Részletesen rámutat arra, hogy az esküdtbíróóság hogyan szolgálja a burzsoázia osztály-érdekeit és az esküdtbíróóság által alkalmazott bizonyítási jog sem más, mint fegyver az uralkodó osztály kezében. Kétségtelen, hogy az angol rendszer fejlődést jelentett a formális bizonyítékok elméletével szemben. Nagyon világosan fejt ki mind az angol rendszer, mind pedig a burzsoá értelemben vett bizonyítékok szabad mérlegelése rendszerének értékeit, a korábbi állapottal szembeni fejlettségét, de nem hallgatja el ezek osztálykorlátait és fogyatékosságait. Minthogy a bíróságra igen fontos feladatok várnak, külön aláhúzza a bírói káderek képzésének jelentőségét. A burzsoázia viszonyai között a bírói szabad mérlegelés elmélete és gyakorlata igen alkalmas eszköz a burzsoázia érdekeinek szolgálatára. A filozófiai elméletek és a bizonyítási elméletek közti szoros összefüggést és ennek a bizonyítás rendszerében való érvényesülését nagyon találóan világítja meg a fasizmus korában (166. oldal), amikor is az agnoszticizmus filozófiájától egyenes út vezet a bírói önkényhez és a bíró korlátlan hatalmának elméleti indoklásához.

Kiemeli a szocialista jogtudat szerepét a jogalkalmazásban. A burzsoá jogtudatra (183. oldal) és a szocialista jogtudatra (188. oldal) vonatkozó fejtegetéseiben a jogtudat osztályjellegét igazolja és ennek az alappal és a felépítmény többi elemeivel való összefüggését tárja fel. A szocialista jogra vonatkozó fejtegetéseknél külön foglalkozik a jogszabályok fontosságával. Rámutat arra, hogy az Októberi Forradalom után hozott első dekrétumoknak (194. oldal) milyen óriási jelentőségük volt a proletáriátus osztályharcában. E kérdések szorosan összefüggnek az állam megerősítésének (192. oldal) gondolatával, amelyre Sztálin elvtárs a XVIII. Pártkongresszuson, majd nyelvtudományi cikkeiben külön is felhívta a figyelmet. Mindezek a fejtegetések a szovjet jog

aktív szerepét igazolják. Visinszkij elvtárs munkájában ép a szovjet jog fontos, aktív szerepének hangsúlyozásával (198. oldal) indokolja a bizonyítékok tana elméleti fejtegetéseinek jelentőségét, hogy ezáltal a bíróság gyakorlati munkáját is elősegítsék. A szocialista jogtudattal összefüggésben rámutat az igazságosság osztályjellegére. Egyben a bíróság feladatainak vizsgálatánál megcáfolja a burzsoá relativista álláspontokat. Az anyagi igazság és a szocialista törvényesség gondolata mellett tör lándzsát és tudományos módszerrel bizonyítja be, hogy a bíróság képes is arra, hogy e feladatokat megvalósítsa. Rámutat arra, hogy bizonyos esetekben a formális logika egymagában nem alkalmazható, másrészt a dialektikus logika mellett (242. oldal) a jogalkalmazás bizonyos kérdéseit a formális logika, indukció, dedukció segítségével döntjük el (253. oldal), élesen aláhúzza viszont, hogy ez utóbbiak kizárólagos alkalmazása téves eredményhez vezet. A dialektikus és a formális logika kérdéseivel több helyen foglalkozik művében.

A dialektikus logika alkalmazását a következőképpen indokolja: »A bírósági eljárásban és éppen a bizonyítási eljárásban széles tere nyílik a marxista dialektikus módszer alkalmazásának. A büntető, vagy polgári ügy felderítése és eldöntése szerves összefüggésben van a jelenségek minden oldalra kiterjedő tanulmányozásával és megismerésével, kölcsönös összefüggéseiknek, keletkezési okainak, valamint az igen — igen, nem — nem tartalmú ítéletek körébe zárt formális logika Prokrusztészágyába bele nem erőszakolható életviszonyok összességének minden tekintetben való tanulmányozásával és megismerésével. Éppen ezért és mindenekelőtt itt olyan értékes a valóban tudományos módszer, a marxista dialektika alkalmazása.« (242. oldal.) Az igazság a lenini tanítás szerint, mindig konkrét; ehhez a dialektikus módszerrel érünk el és az ítéletben az igazság konkrét igazság formájában jelenik meg. Tudományosan bizonyítja, hogy a jogalkalmazásnak a dialektikus és történelmi materializmus módszerét alkalmazó objektív jellege mellett sem hanyagolhatjuk el a bíró benső meggyőződésének felhívását. Azok a jogászok, akik a Szovjetunióban ez utóbbit tagadják, akaratlanul is reakciós elméletet vallanak (235. oldal).

Ezzel kapcsolatban kiemeli Visinszkij, hogy a dialektikus és történelmi materializmusnak a megismerés lehetőségére vonatkozó tanítása a bíró tevékenységére is vonatkozik, tehát a bíró képes arra, hogy a tényeket megismerje, az ítélet hozatalában azonban benső meggyőződése is szerepet játszik. Ez azonban nem vezet el bennünket szubjektivistá állásponthoz, minthogy a bírói megismerés is a dialektikus és történelmi materializmus segítségével megy végbe.

A munkán végigvonul az a tanítás, hogy a bírói tevékenység és ennek eredménye: az ítélet, — jogi, politikai, társadalmi jelentőségű. A különböző korszakokban a kérdést ebből a szempontból vizsgálja és az összefüggések vizsgálata, valamint a fejlődésnek a gazdasági viszonyokhoz való kapcsolása a dialektikus módszer ragyogó alkalmazása. A bizonyítás elméletének és rend-

szerének részletkérdése mellett, a dialektikus és történelmi materializmus reflektorfényével világítja meg az állam és jog legalapvetőbb kérdéseit.

E könyv ideológiai fegyver a szocializmust építő minden bíró, minden jogász kezében ; megtanít bennünket arra, hogy szocializmust építő államunkban a jog fegyverét bíróságaink hogyan alkalmazzák.